

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال نهم، شماره چهارم (پیاپی ۳۴)، زمستان ۱۳۹۹

شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۸۲-۶۳

اثرات کارآفرینی روستایی در توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه

حوریه مرادی*؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

فرهاد جوان؛ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

سپیده امرایی؛ دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

مریم بیرانوندراد؛ دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱/۱۹

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۰۲

چکیده

کارآفرینی به‌عنوان یک فرآیند اقداماتی نوظهور و ایجاد ارزش در مکان‌های جغرافیایی است که در صورت برنامه‌ریزی و مدیریت عقلایی می‌تواند سرمایه‌ای برای توسعه فضای اجتماعی و جغرافیایی باشد. جریان‌های کارآفرینانه روستایی، شکل‌گیری بنگاه‌های اقتصادی خرد و بازتاب‌پذیری و نقش‌پذیری کارآفرینان در جریان‌های توسعه‌ای نواحی پیرامون شهرهای بزرگ، می‌تواند دگرگونی‌های مکانی - فضایی را سبب شده و در توسعه کلانشهر نقش قابل توجهی داشته باشد، بر این اساس، مقاله حاضر باهدف تبیین اثرات کارآفرینی روستایی در توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه بر پایه‌ی روش فرایندی نگرش چندبعدی کارآفرینی طراحی شد. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و گردآوری اطلاعات به شیوه میدانی و پرسشنامه‌ای بود. جامعه آماری شامل ۲۱ روستای کارآفرین بافاصله کمتر از ۲۰ کیلومتر از کلانشهر بود؛ این روستاها به دلیل حضور کارآفرینان و پیوستگی مکانی - فضایی با شهرستان کرمانشاه، با چالش‌ها و مسائل بیش از دیگر نواحی روستایی روبرو بوده و بر توسعه شهرستان اثرگذار بودند. برای تحلیل اثرات از آزمون‌های همبستگی و رگرسیون چندگانه در نرم‌افزار SPSS20 استفاده شد. یافته‌ها نشان داد بین متغیرهای روحیه کارآفرینی افراد، فرآیند اقتصادی و محیطی حاکم بر روستا و توسعه فضاهای پیراشهری رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد خطا برقرار است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که متغیرهای کارآفرینی روستایی (روحیه کارآفرینی افراد، فرآیند اقتصادی و محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا)، تأثیر معنی‌داری بر توسعه فضاهای پیراشهری داشته و توانایی تبیین ۹۶ درصد از تغییرات متغیر توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان را دارد. مهم‌ترین متغیر اثرگذار نیز متغیر محیطی تشخیص داده شد.

واژگان کلیدی: کارآفرینی روستایی، اقتصاد روستایی، فضاهای پیراشهری، بنگاه‌های اقتصادی خرد، کرمانشاه.

* noradi.ho@lu.ac.ir

(۱) مقدمه

مناطق پیراشهری روستایی، نواحی تحت تأثیر شهرها هستند، که در گرداگرد شهر قرار دارند و شهرها درون آنها گسترش می‌یابند (آموآتنگ، ۲۰۱۳). با رشد و گسترش کلان‌شهرها و پیدایش مناطق کلان‌شهری در هزاره سوم، به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته نواحی پیرامونی شهرها در معرض بیشترین میزان تحولات و دگرگونی قرار دارند. این پویایی تحت تأثیر شرایط اجتماعی - اقتصادی محلی و نیروهای پیشران جهانی، موجب پدیدار شدن قلمروهای فضایی و اشکال سکونتی گوناگون در محیط پیرامون کلان‌شهرها می‌شود (کاظمیان‌شیروان و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۲). به عبارتی، قلمروی پیرامونی شهر به‌عنوان فضایی اجتماعی - اقتصادی با ترکیبی از ویژگی‌های شهری و روستایی، اغلب به‌عنوان پیراشهر یا برخوردگاه پیراشهری شناخته می‌شود که در آن نظام‌های کشاورزی، شهری و طبیعی در تعاملی پایا و مداومی با یکدیگر قرار دارند. واژه پیراشهر می‌تواند به معنی مکان، مفهوم و فرایند مورد استفاده قرار بگیرد و ویژگی‌ها و کارکردهای گوناگونی را بیان دارد. سکونتگاه‌های پیراشهری با وجود یکپارچگی فضایی با نواحی شهری به دلیل رشد سریع، پویایی و ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مختلط می‌تواند هم از نواحی شهری و هم روستایی متمایز باشد (آشنایی، ۱۳۹۲).

در این میان آنچه مسلم است، رخدادهایی ست که منجر به پویایی و دگرگونی مکانی - فضایی در نواحی پیراشهری می‌گردد جریان‌های تحول‌سازی همچون جریان افراد، سرمایه، کالا، اطلاعات، نوآوری، فناوری و مانند آن است که در شرایط مناسب می‌توانند موجبات همبستگی و پیوندهای روستایی - شهری و به تبعه آن زمینه‌های توسعه را فراهم سازد (طالشی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۲) به بیان دیگر، جریان‌های کارآفرینانه، شکل‌گیری بنگاه‌های اقتصادی خرد و بازتاب‌پذیری و نقش‌پذیری کارآفرینان در جریان‌های توسعه‌ای (خلق و کشف فرصت‌ها) نواحی پیرامون شهرهای بزرگ، می‌تواند دگرگونی‌های مکانی - فضایی را سبب شده و در توسعه کلانشهر نقش قابل‌توجهی داشته باشد. اهمیت این مسئله تا جایی است که در عصر ظهور اقتصادهای دانش‌بنیان، فرایند تغییر و تحول مستمر و پرشتاب از عمده‌ترین جریان‌های حاکم بر حیات بشری و از مهم‌ترین مشخصات بارز آن بازتاب‌پذیری و نقش‌پذیری کارآفرینی در کانون‌های جمعیتی است. فرایند کارآفرینی و خلاقیت که اساس و بستر ساز تغییر و تحول و دگرگونی است، نقش بسیار بنیادین و تعیین‌کننده‌ای در زمینه توسعه اقتصادی جوامع ایفا می‌کند (ایمنی، ۱۳۸۷). "کرزنر" (۱۹۹۷) معتقد است، مشکل اصلی توسعه هر جامعه‌ای نشأت گرفته از عدم درک فرصت‌ها است و از نظر وی کارآفرینی یعنی آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده. شومپیتر کارآفرینی را عامل محرک رشد اقتصادی می‌داند. و سوتو از آن به‌عنوان پایه و اساس توسعه یاد می‌کند. صاحب‌نظران اجتماعی نیز آن را به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی توسعه و پیشرفت در سطوح منطقه‌ای، شهری و روستایی می‌دانند (فلاح‌حقیقی، ۱۳۹۶: ۱۱۶). همچنین، بر پایه‌ی رویکردهای سیاست توسعه اتحادیه اروپا، به‌منظور بهبود کیفیت زندگی و توسعه عرصه‌های جغرافیایی (شهری و روستایی)، کشف راه‌های جدید برای رقابتی شدن، سرمایه‌گذاری، حداکثر نمودن دارایی‌ها، غلبه بر مشکلات و همچنین تشویق عوامل اجتماعی و اقتصادی برای همکاری در تولید کالا و خدمات با کیفیت در مناطق محلی

¹. Amoateng et al., 2013

روستائیان و نواحی پیرامون شهرهای بزرگ شکل گرفت (تورک‌روهاونا و تورک‌روهاونا، ۲۰۱۳: ۲۹۶). بنابراین، کارآفرینی روستایی به‌عنوان یک فرآیند اقداماتی نوظهور و ایجاد ارزش در مکان‌های جغرافیایی است که در صورت برنامه‌ریزی و مدیریت عقلایی می‌تواند سرمایه‌ای برای توسعه فضای اجتماعی، جغرافیایی پیراشهر باشد.

حوزه‌های کارآفرینی‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از نظر ساختاری - کالبدی در دسته پیراشهر روستایی (مکان‌های روستایی با آگاهی و تفکر شهروندی)، قرار می‌گیرند که به مرکز شهر نزدیک نیستند و از شهر فاصله (حداکثر ۲۰ کیلومتر) دارند، ولی به دلیل حضور کارآفرینان و پیوستگی مکانی - فضایی با کلانشهر کرمانشاه، دگرگونی‌هایی را سبب شده‌اند به‌طوری‌که به علت این پیوستگی و ارتباط این روستاها با شهر، و سرمایه‌گذاری شهرنشینان در روستا، تا حدودی ساختار معیشت و اشتغال روستایی را دگرگون کرده و ساکنان روستا نوعی از زندگی شهرنشینی را تجربه می‌کنند. از طرفی، بنیاد شکل‌گیری فعالیت‌های کارآفرینی در این روستاها بر پایه نوآوری در کشت محصولات تازه به‌جای محصولات سنتی (به‌عنوان مثال سایت‌های تولید کود ارگانیک، کشت زعفران و تولید شاخه گل بریده بجای کشت گندم و ذرت و جو و غیره) است، همچنین رونق فعالیت‌های بومی و صنایع‌دستی، ایجاد فارم‌ها و تأسیسات صنعتی - کارگاهی و اشتغال پایدار زنان در این منطقه به‌وفور دیده می‌شود. از طرف دیگر به نظر می‌رسد گسترش فیزیکی شهر کرمانشاه به‌موازات توسعه شهرک صنعتی در مسیر ارتباطی این روستاها با مرکز شهر، و وجود دو منطقه گردشگری سراب نیلوفر و سراب یآوری در محدوده این دو دهستان، سبب تعدد بنگاه‌های اقتصادی کارآفرینانه نوپا و پر ریسک (کسب‌وکارهای خرد روستایی)، و درنهایت دگرگونی‌های ساختاری - کارکردی همچون تغییرات ساختار اشتغال و اقتصادی و نیاز به نیروی کار را در روستاهای‌بخش مرکزی نسبت به دیگر نواحی روستایی شهرستان سبب شده است. از این‌رو پژوهش حاضر به‌منظور تحلیل اثرات کارآفرینی روستایی در توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه، به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که فضای کارآفرینی ایجادشده در نواحی پیراشهری چگونه می‌تواند منجر به توسعه کسب‌وکارهای مکانی و درنتیجه توسعه اقتصادی و اشتغال در شهرستان کرمانشاه شود؟

۲) مبانی نظری

جغرافیای مدرن، به دنبال درک مسائل و پیچیدگی‌های مکانی - فضایی است، مسائلی که در جریان فضاسازی خاص خود پیچیدگی‌های محیطی و متفاوت خود را در مناطق مختلف دنیا (متناسب با فضای اندیشگی و ایدئولوژیکی هر مکان) ایجاد می‌کند. مسائل مکانی در قرن بیست و یکم که نشأت گرفته از فعالیت‌های انسانی است شامل نیروها و محدودیت‌های محیطی و نابرابری‌های مکانی - فضایی، اقتصاد سیاسی و فضاسازی ویژه آن در سطح جهانی، ملی و منطقه‌ای، دانش بومی و نحوه استفاده از آن در بهبود محیط‌زیست انسان است، کارآفرینی نیز در این راستا به‌عنوان یکی از فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی انسانی، قادر به دگرگونی مثبت در بسترهای جغرافیایی است و از طریق استفاده از نیروهای

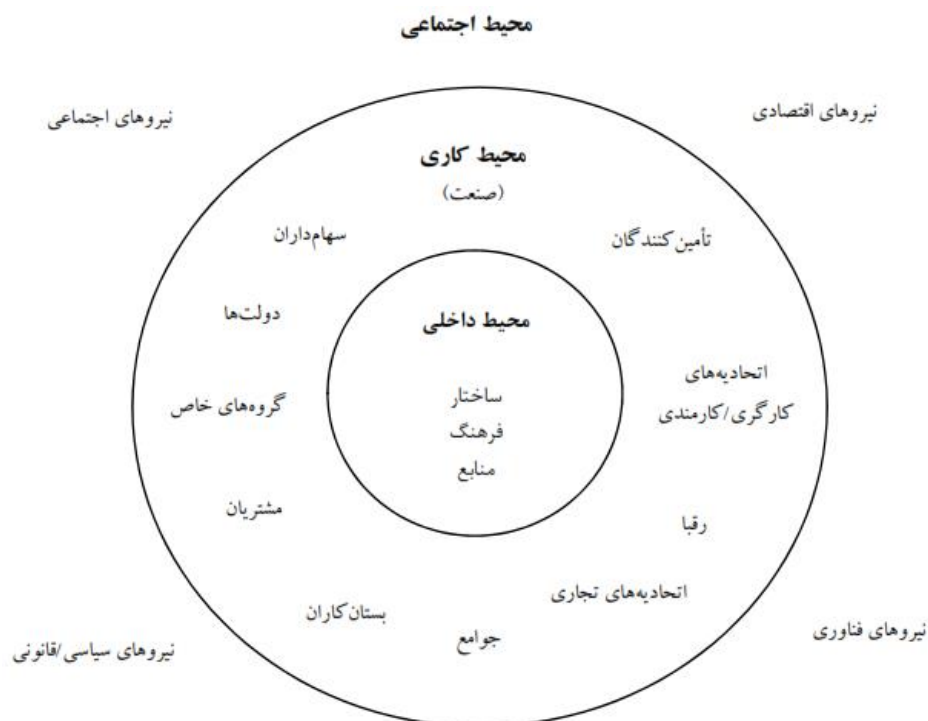
1. Turek Rahoveanu and Turek Rahoveanu

محلی و قابلیت‌های محیطی می‌تواند به حل مسائل و پیچیدگی‌های مکانی - فضایی نواحی مختلف یاری رساند (مرادی، ۱۳۹۵: د). کارآفرینی به‌عنوان فرایند تخریب خلاق، موتور محرکه توسعه اقتصادی است که در آن کارآفرین از طریق تخریب خلاق، سازوکارهای موجود در بازار را به هم می‌زند و با تحول کیفی در ترکیبات محصول و نوآوری، شرکت‌های غیر نوآور و ناکارآمد را از بازار خارج می‌کند و به این شکل توسعه اقتصادی را موجب می‌شود (افراخته و مرادی، ۱۳۹۵: پیشگفتار). کارآفرینی روستایی در یک ناحیه مانند سایر بررسی‌های جغرافیای روستایی بر عرصه ساختاری - کارکردی استوار است. بدین معنی که، نوآوری در یک نظام مکانی - فضایی مانند روستا با محیط طبیعی و فرهنگی و بافت مکانی معین، بایستی منجر به یک انتزاع بزرگ بنام تعادل پویا در اقتصاد روستایی گردد. شومپیتر بیان می‌کند، کارآفرینی در درون این الگوی ناب به‌سختی جای می‌گیرد. آنچه در این ورود محوریت دارد، "کارکرد تولیدی جدید" است که از طریق اقدامات هدفمند کارآفرینان، پدید می‌آیند (شومپیتر، ۱۹۴۷ و ۲۰۰۲). مسئله مکان برای کارآفرین، یک عامل موفقیت اصلی به شمار می‌رود. دید مناسب، دسترسی به نیروی کار، بازارهای جدید، اقتصادهای مقیاس، کیفیت زندگی، همگی از عوامل تأثیرگذار بر ورود یک فعالیت کارآفرینانه (شرکت‌های کارآفرینی) به یک ساخت جغرافیایی (شهر و یا روستا) به شمار می‌روند. عرصه‌های شهری و روستایی ممتاز در هر ناحیه براساس چهار ملاک زیر درجه‌بندی شده‌اند: (۱) فعالیت کارآفرینی: تعداد شرکت‌های تجاری با عمر زیر ۵ سال؛ (۲) رشد شرکت‌های کوچک: رشد چشمگیر اشتغال در یک سال؛ (۳) رشد اقتصادی: تغییرات در رشد مشاغل غیرکشاورزی و شرکت‌های تجاری؛ و (۴) ریسک: احتمال انحلال شرکت در عرض ۲ سال. کارآفرین پس از بررسی کل محیط اقتصادی و صنعتی (دیدگاه ماکرو) باید توجه خود را بر ارزیابی جزئیات محیط یعنی مکانی که شرکت کارآفرینی جدید آغاز به کار خواهد کرد (جامعه)، متمرکز کند (دیدگاه میکرو) (کوراتکو و هاجتس، ۱۳۸۷: ۲۵۰). بنابراین یک کارآفرین قبل از شروع فعالیت نوآورانه خود لازم است به یک پویا ساختاری - کارکردی از ناحیه موردنظر برسد، به عبارتی، جهت ورود فعالیت کارآفرینی به یک عرصه جغرافیایی، لازم است کارآفرین به یک کاوش محیطی بپردازد. بدین معنی، فرد کارآفرین، پیش از تصمیم‌گیری نهایی به بررسی متغیرهای بیرونی و درونی محیط بپردازد. محیط بیرونی متشکل از متغیرهایی است که (فرصت‌ها و خطرها) در خارج از فضای ناحیه مورد مطالعه بوده و معمولاً تحت کنترل کوتاه‌مدت کارآفرین نیستند (شکل ۲-۷)، این متغیرها، محیطی را که فعالیت کارآفرینی در آن ناحیه وجود دارد شکل می‌دهند. محیط بیرونی شامل دویخش است: محیط کاری و محیط اجتماعی.

محیط کاری متشکل از عوامل و گروه‌هایی است که به‌طور مستقیم بر عملیات اصلی سازمان تأثیر می‌گذارند و نیز از آن تأثیر می‌پذیرند. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از سهام‌داران، دولت‌ها، تأمین‌کنندگان، تشکلهای محلی، رقبا، مشتریان، طلبکاران، اتحادیه‌های کارگری، گروه‌های ویژه و انجمن‌های تجاری. از محیط کاری یک شرکت تجاری غالباً به‌عنوان صنعت آن یاد می‌شود. محیط اجتماعی شامل نیروهای کلی‌تری می‌شود، آن سری از عوامل که مستقیماً بر فعالیت‌های کوتاه‌مدت سازمان تأثیر نمی‌گذارند اما می‌توانند در اغلب موارد بر تصمیم‌گیری‌های بلندمدت اثر بگذارند. و عمدتاً شامل، نیروهای اقتصادی،

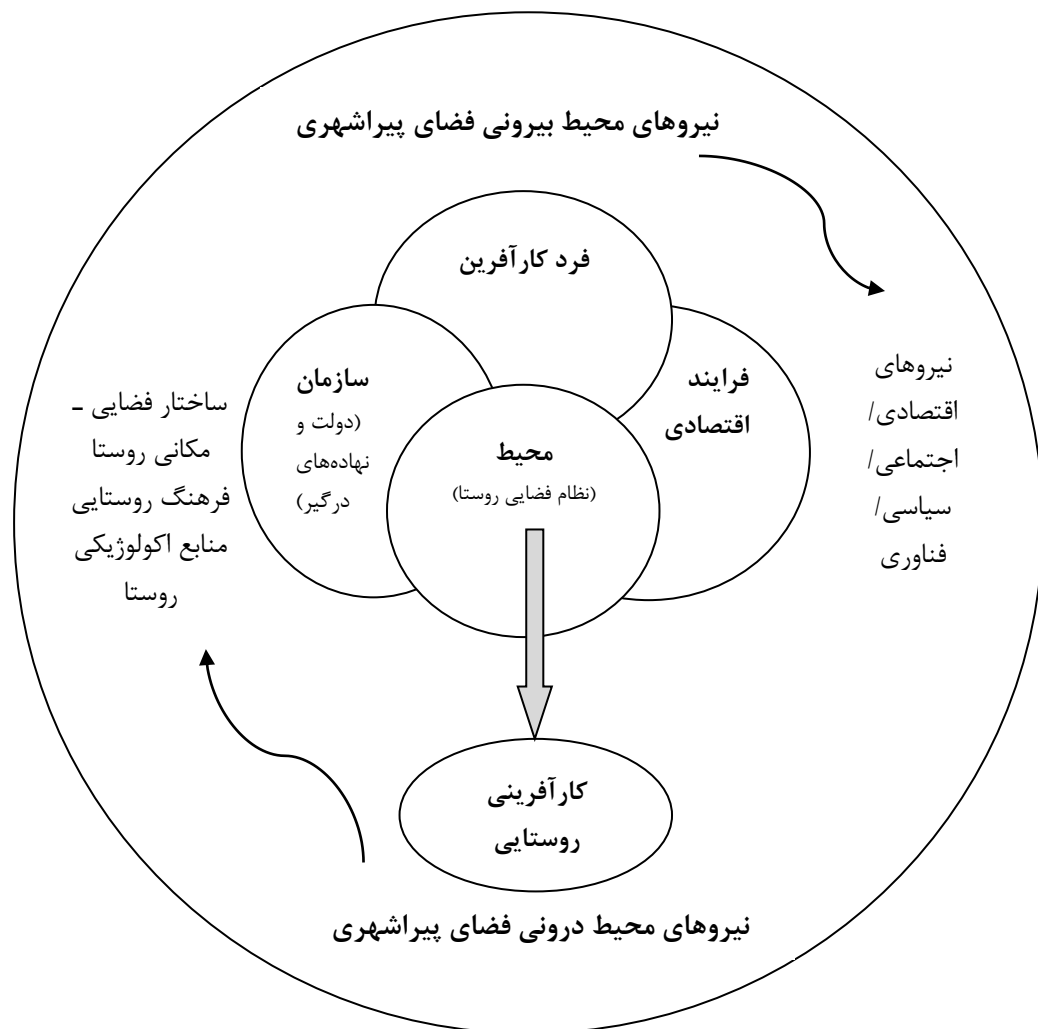
نیروهای اجتماعی، نیروهای سیاسی/ قانونی و نیروهای فناوری هستند. محیط درونی یک بنگاه کارآفرینی، متشکل از متغیرهایی است که (نقاط قوت و ضعف) در خود نظام روستایی وجود دارد و معمولاً تحت کنترل کوتاه‌مدت کارآفرینان نیستند. این متغیرها، محیطی که کار در آن انجام می‌شود را شکل می‌دهند و عبارت‌اند از ساختار فضایی روستا، فرهنگ و منابع مالی روستا (همان منبع: ۲۴۲ - ۲۴۰) (شکل ۱).

در این مقاله نگرش کارآفرینی (نگرش چندبعدی) روش فرایندی که ویلیام بی. کارتر آن را پدیده آورده است، مدنظر بوده و مفاهیم فرد (کارآفرین)، محیط (نظام فضایی روستایی)، سازمان (دولت و نهادهای درگیر) و فرایند اقتصادی (جریان تولید و سرمایه در روستا) درگیر را در هم ادغام می‌کند (آکس و آرمینگتون، ۲۰۱۱: ۹). از این رو، داشتن نگرش چندبعدی به کارآفرینی، در دانستن این مهم، که بین نیازهای کارآفرینی و رشد اقتصادی پویایی وجود دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چراکه برخی از محدودیت‌های اقتصادی و جمعیتی ناحیه، تحت تأثیر نگرش تک‌بعدی به شرایط اقتصادی و کارآفرینی و رشد منطقه‌ای است (فال‌سلیمان و همکاران، ۱۳۹۳: ۳). کارآفرینی در پیرامون کلانشهرها از جمله مباحثی است که بر توسعه شهرستان و سرریز فناوری و جریان سرمایه تأکید دارد (مرادی، ۱۳۹۸: ۱۳۸)، و شامل جریان سرمایه از شهر به روستا در قالب سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی، روستا به شهر یعنی سرمایه‌گذاری روستائیان در شهرهای پیرامونی و جریان سرمایه روستائیان در خود روستا می‌باشد (طالشی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۵).

شکل ۱. متغیرهای محیطی (کورانتکو و اجتس، ۲۰۰۴: ۲۴۱)

در پژوهش‌های مکانی، نقش‌پذیری و بازتاب‌پذیری کارآفرینی را همچون مکانیسم‌های کلیدی و ساختارهایی اصلی در سکونتگاه‌های انسانی تلقی می‌کنند که مبنای تنش‌های بزرگ‌تری در جامعه است. به عبارتی، نقش‌پذیری کارآفرینی را فرایندی کلیدی می‌دانند که توضیح می‌دهد چگونه برخی از کارآفرینان با احتمال بیشتری قادر به کشف یک فرصت در فضاهای اجتماعی هستند. در نقطه مقابل، نظریه‌پردازانی که از دیدگاه خلق فرصت دفاع می‌کنند، بازتاب‌پذیری را سازه اصلی می‌دانند که توضیح می‌دهد چرا برخی افراد نسبت به دیگران توانایی بیشتری در خلق فرصت کارآفرینی دارند، و چگونه این توانایی می‌تواند منجر به پیدایش بنگاه‌های اقتصادی خرد در فضاهای جغرافیایی و در نتیجه رشد و توسعه منطقه گردد. به عبارتی این نظریه‌پردازان، فرصت‌های کارآفرینی را نتیجه نقش‌پذیری و بازتاب‌پذیری کارآفرینان از محیط پیرامون خود می‌دانند (مک‌کیور و همکاران، ۲۰۱۴: ۲۳-۲۲). در جدول زیر خلاصه برخی از مطالعات انجام‌گرفته در این خصوص ارائه‌شده است (جدول (۱)). همچنین با توجه به مطالعات پیشین می‌توان چارچوب زیر را به‌عنوان چارچوب نظری تحقیق ارائه نمود (شکل ۲).

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش بر پایه‌ی رویکرد چندبعدی کارآفرینی در توسعه فضاهای پیراشهری

جدول ۱. خلاصه نتایج برخی مطالعات مرتبط با موضوع (پیشین پژوهی)

محققین	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
سینگ ^۱ و همکاران (۲۰۱۷)	بررسی تضاد نقش‌پذیری کارآفرین در کشف فرصت‌های محیطی با تعامل محیط - کارآفرین	نشان دادند محیط و فضای حاکم بر آن، تأثیر قوی و منفی بر کارآفرین وارد می‌کند، اما برخی از کارآفرینان از طریق فرایندهای انعکاس و با توجه به تجربیاتی که کسب می‌کنند یاد می‌گیرند و سازگار می‌شوند.
ویلسون ^۲ (۲۰۱۵)	مدیریت در مناطق پیراشهری	نتیجه نشان داد عوامل اقتصادی، تأثیر زیادی بر میزان تمایل ساکنان به واگرایی و استقلال مدیریتی پیراشهرها از کلان‌شهرها دارند
مک‌کیور و همکاران ^۳ (۲۰۱۴)	اهمیت پیشامدهای مهم در شکل‌گیری توانایی کارآفرین در تشخیص فرصت‌ها	آن‌ها یک دیدگاه بلندمدت مشابه را می‌پذیرند که در آن پیشامدهای مهم، نتیجه تعامل بلندمدت کارآفرینان با جامعه محلی‌ای است که آن‌ها را به فرصت‌های بلندمدت بالقوه حساس می‌کند. و به زمان به‌عنوان یک عامل اثرگذار و عینی اشاره شده است.
مولر ^۴ (۲۰۱۳)	کارآفرینی و توسعه منطقه‌ای: با تأثیر بر فعل‌وانفعال بین سازمان و چارچوب	این مطالعه مجموعه‌ای است برای به دست آوردن درک عمیق از فرآیندهای کارآفرینی موضعی جامعه و در سطح منطقه‌ای کوچک و همچنین به‌عنوان روشی که در آن این پردازش‌ها با زمینه‌ی فضایی درهم‌تنیده. سهم این پایان‌نامه در تصویر چگونگی بافت محلی و شیوه‌های مدیریت منابع کارآفرینی است
ماتیا ^۵ و همکاران (۲۰۱۱)	بررسی نقش‌پذیری کارآفرینان از محیط پیرامونی	جریان‌ها و فضاهای پیرامونی حاکم بر کارآفرینی را شامل افراد، تجربیات، فناوری و تعاملات سازنده مرتبط بین فرد کارآفرین و محیط پیرامونی آن‌ها تعریف می‌کنند. این مطالعه نشان می‌دهد که عناصر گوناگون تشکیل‌دهنده محیط خارجی کارآفرین نسبت به خود فرد کارآفرین به‌نوعی سخت‌تر و غیرقابل انعطاف‌تر است. عناصر بیرونی بر روی کارآفرین و شخصیت او تأثیر می‌گذارند و در برخی موارد شرایط ایده‌آلی را ایجاد می‌کنند که در آن شرایط، فرد کارآفرین می‌تواند فرصت‌ها را کشف کرده و از آن بهره‌بردار.
مارکلی ^۶ (۲۰۰۵)	چارچوب توسعه کارآفرینی روستایی	او نشان می‌دهد که ارتباط مثبت و معناداری بین فعالیت‌های کارآفرینانه و رشد اقتصادی وجود دارد. همچنین توسعه کارآفرینی روستایی را می‌توان بنا نمودن یک جامعه کارآفرین و تغییر فرهنگ این جوامع در جهت مستعد نمودن آن برای پذیرش کارآفرینی و تقویت سیاست‌های سرمایه‌گذاری دولت و نهادهای غیردولتی دانست. نهادینه کردن کارآفرینی نیازمند نگرشی نو بر فرآیند توسعه اقتصادی است، و مسئولیت‌پذیری جامعه برای ایجاد توسعه از درون است.
مارکلی و همکاران (۲۰۰۲)	کارآفرینی در روستاهای آمریکا	از طریق رویکرد جمعیت‌شناختی به کارآفرینی بر اهمیت سطح آگاهی، آموزش و توانایی‌های ارتباطی کارآفرینان روستایی به‌عنوان مؤثرترین عوامل برای کمک به توسعه کسب‌وکارهای کوچک تأکید کرده‌اند
سترثویت و تاکولی ^۷ (۲۰۰۳)	ابعاد تحولات سکونتگاه‌های روستایی پیرامونی شهر حاصل از جریان‌های فضایی	مفاهیم زندگی در پیرامون شهر برای جمعیت روستایی متناسب با معیشت کشاورزی، تغییر کشاورزی سنتی به شیوه‌های جدید تولید در پاسخ به نیازهای ساکنین شهری برای سبزیجات تازه، تولید شیر، ماهی، تولید گل تغییر یافته.

1 Singh

2 Wilson

3 Mackeever et al

4 Muller

5 Matias et al

6 Markley

7 Setterthwaite and Tacoli

ادامه جدول ۱. خلاصه نتایج برخی مطالعات مرتبط با موضوع (پیشین پژوهی)

محققین	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
رحمانی و همکاران (۱۳۹۸)	نقش جریان‌های فضایی در تحولات اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی مورد: روستاهای پیرامونی شهر زاهدان	نتایج نشان داد جریان‌های فضایی در بهبود ساختار اشتغال، گسترش فعالیت‌های گردشگری، بهبود وضعیت مسکن، بهبود وضعیت صنعت، بهبود وضعیت کشاورزی و خدمات تأثیر گذاشته است اما این تحولات در همه ابعاد و در همه روستاها مثبت نبوده و تحولات منفی را نیز (تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی، گسترش الگوی مسکن شهری، تداوم جریان سرمایه در بخش‌های غیر تولیدی) در پی داشته است.
طالبی و همکاران (۱۳۹۸)	تحلیل اثر جریان‌های فضایی در تحولات کالبدی - فضایی روستاهای پیراشهری (مورد: سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر کرج)	نتایج نشان داد در فرایند جریان‌های فضایی، جریان سرمایه از نقش آفرینی بیشتری نسبت به سایر جریان‌های فضایی برخوردار است. اثربخشی این جریان سرمایه بدون دخالت سرمایه‌گذاری دولتی و بیشتر توسط بخش خصوصی و روستاییان به منظور کسب سودآوری تحقق یافته است. برآیند تمامی جریان‌های فضایی موجب تغییر در الگوی معماری مسکن، مقاوم‌سازی و بهبود کیفیت مسکن روستایی همراه با افزایش تعداد واحدهای تجاری، اداری و استقرار کارگاه‌های صنعتی و خدماتی کوچک است.
فصیحی (۱۳۹۷)	تحلیل نقش کلان شهرها در ساختار اقتصادی روستاهای پیراشهری مورد: روستای گلحصار در شهرستان ری	نشان داد که این روستا طی شش دهه اخیر، رشد سرسام‌آور جمعیتی و فیزیکی را پشت سر گذاشته و تحولات عمیقی در ابعاد اقتصادی و اجتماعی پذیرفته است. فاصله نزدیک ۴ کیلومتری روستا با تهران موجبات تغییر کشت از گندم و جو به سبزیجات را در بیش از ۹۰ درصد از زمین‌های کشاورزی فراهم آورده و نیاز به کارگر را ۱۲ برابر افزایش داده است. استقرار صنایع و فعالیت‌های عظیم پالایش نفت، کارگاه‌های آلایند و غیرمجاز و فعالیت‌هایی که به لحاظ مواد اولیه و یا بازار به تهران وابسته‌اند و نیز وجود و رونق بازار شغل‌های ساده و به‌خصوص فعالیت‌های ساختمانی در تهران از عوامل دیگر تأثیرگذار بر ساختار فضایی کالبدی روستا بوده‌اند.
امینی و همکاران (۱۳۹۶)	پیامدهای اقتصادی تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری مورد: روستاهای دهستان جی در شهرستان اصفهان	نتایج پژوهش نشان می‌دهد در سال (۱۳۹۴) نسبت به سال (۱۳۸۰) اراضی کشاورزی ۹/۸ درصد و مرتعی ۱۰/۹ درصد کاهش یافته و در عوض ساخت‌وسازهای مسکونی ۵۶/۱۰ درصد افزایش داشته است. همچنین اینکه، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، رابطه مستقیمی با تغییر عملکرد اقتصادی در بخش‌های مربوط به زمین و مسکن در روستاهای مورد مطالعه داشته و به هر میزان که عملکرد روستاها تغییر نموده، می‌توان شاهد تغییرات بیشتری در کاربری اراضی کشاورزی بود.
خرم‌بخت (۱۳۹۶)	تعیین راهبردهای توسعه کارآفرینی در روستاهای پیراشهری: مطالعه موردی روستاهای پیرامون شهر لار	در تحقیقی دریافت که برای رسیدن به توسعه کارآفرینی اتخاذ راهبرد جهشی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است، راهبردی که از طریق تشکیل تعاونی‌های تولیدی کارآفرینی با حمایت نظام بانکی، توسعه خدمات الکترونیک برای دستیابی سریع به اطلاعات و فرصت‌های اشتغال، و حمایت سازمان‌های رسمی از کارآفرینان قابل تحقق خواهد بود.
حقیقی مطلق (۱۳۹۵)	دگرگونی‌های ساختاری - کارکردی سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری با تأکید بر پدیده خزش شهری	دریافته است که گسترش فیزیکی این شهر، سبب پیامدها و دگرگونی‌های ساختاری - کارکردی فراوان در روستاهای پیرامون از جمله تغییرات گسترده در زمینه فعالیت‌های اقتصادی، محصولات تولیدی، محیط‌زیست، جمعیت، بافت و کالبد شده است
حسینی حاصل (۱۳۸۸)	بررسی تطبیقی روند تحولات کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر تهران	مسائل و موانع کالبدی - فضایی در سکونتگاه‌های روستایی اطراف تهران محصول فرایندهای اجتماعی - اقتصادی روابط عملکردی این عرصه‌هاست

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری آن را آن دسته از سکونتگاه‌های روستایی نزدیک که از پیشینه فعالیت‌های کشاورزی و ظرفیت‌های آبی و زمین برخوردار بوده‌اند، تحت تأثیر تقاضاها و امکانات فراهم آمده، دستخوش تغییراتی همچون جایگزینی کشت محصولات تازه به جای کشت‌های سنتی، تغییر الگوهای کشت و کار و کشت فشرده‌تر زمین نیز شده‌اند تشکیل داده است؛ که جمعاً شامل ۲۱ روستای کارآفرین پیراشهری واقع در دو دهستان بالادربند و میان‌دربند بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بودند که در بازه زمانی (۹۸-۱۳۹۵)، ۳۸ کارآفرین فعال را در فاصله کمتر از ۲۰ کیلومتر از کلانشهر کرمانشاه در خود جای داده است. از آنجایی که، تعداد کارآفرینان روستایی شهرستان محدود بود، برای افزایش دقت تحقیق، روش نمونه‌گیری به صورت تمام‌شماری انجام گرفت؛ برای ارتباط با کارآفرینان و یافتن اطلاعات مکانی و نوع فعالیت‌های نوآورانه آنان، به سازمان جهاد کشاورزی، کانون کارآفرینان استان، دفتر عمران روستایی استانداری، بخش‌داری‌های شهرستان، مراکز خدمات جهاد کشاورزی واقع در دهستان‌های مورد مطالعه و اداره کل تعاون روستایی شهرستان کرمانشاه مراجعه شد.

جدول ۲. خلاصه اطلاعات مکانی و نوع فعالیت نوآورانه کارآفرینان نواحی روستایی پیراشهری کرمانشاه

دهستان	روستا	نام فعالیت	جمعیت	خانوار	تعداد فعالیت‌های کارآفرینی	درصد توزیع فعالیت	فاصله از شهر (km)
بالادربند	باباجان	پرورش گاو شیری	۳۰۰	۵۰	۱	۲/۱	۱۰
	تازه‌آباد	گاوداری	۲۱۶	۳۶	۱	۲/۱	۲۲
	چقاقاسم	خدماتی و دامپروری	۱۳۰	۳۷	۴	۸/۵	۱۰
	حسین‌آباد	گاوداری	۲۵۱	۶۷	۱	۲/۱	۱۱
	چقاکبود	کشت زعفران	۱۳۵	۳۴	۱	۲/۱	۱۵
	دوستوند	اصلاح بذر و نخود پاییزه	۲۷۶	۷۳	۱	۲/۱	۱۰
	داردرفش	پروراندی گوساله	۱۳۳	۲۶	۱	۲/۱	۲۰
	شاهینی	خدماتی، کشاورزی و دامپروری	۳۱۸	۸۶	۶	۱۲/۸	۱۲
	قره‌تپه	مسئول صندوق اعتبارات خرد	۵۷	۱۷	۱	۲/۱	۱۶
	قزقبری	کشت زعفران	۸۷	۲۰	۱	۲/۱	۲۵
	گراوند	گاوداری، مسئول صندوق اعتبارات خرد	۳۷۵	۱۰۸	۲	۴/۳	۱۱
	گرگه‌چقا	مسئول صندوق اعتبارات خرد، گلخانه	۱۷	۶	۲	۴/۳	۱۵
	گلالی	پروراندی گوساله	۲۰۰	۴۱	۱	۲/۱	۲۴
	نظرآباد سفلی	کاشت زعفران ارگانیک	۳۰۰	۵۰	۱	۲/۱	۱۵
میان‌دربند	یلوه	شرکت طیور بهارنپرورش مرغ مادر	۶۲	۱۷	۱	۲/۱	۱۲
	شاهرخ‌آباد	جوجه‌کشی مرغ و اردک، پرورش قارچ	۱۰۰	۲۰	۲	۴/۳	۲۳
	احمدوند	پرورش قارچ، مسئول صندوق اعتبارات خرد	۶۰۰	۱۰۷	۴	۸/۵	۲۰
	توللی	گلخانه رز	۱۰۰	۳۰	۴	۸/۵	۱۸
	سالارآباد	بزرگترین گلخانه شیشه‌ای (۱۳ مجتمع)	۴۵۰	۱۳۶	۱	۲/۱	۱۵
	رحمت‌آباد	گلخانه رز	۱۰۰	۳۰	۱	۲/۱	۱۷
	عمله تازه‌آباد	کاشت توت‌فرنگی	۹۰	۳۰	۱	۲/۱	۱۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

همچنین، به منظور شناسایی کارآفرینان بیشتر، تحقیق و تفحص شخصی در نواحی روستایی تحت مطالعه انجام گرفت؛ و مجموعاً با صرف نظر از خوشه‌ها و کسب و کارهای ورشکسته و از بین رفته تعداد ۳۸ نفر کارآفرین واقع در ۲۱ روستای پیرامونی با فعالیت‌های روستایی شناسایی شدند. جدول (۲) خلاصه اطلاعات مکانی و نوع فعالیت نوآورانه کارآفرینان نواحی روستایی پیراشهری کرمانشاه را نشان می‌دهد. یک نگرش فرایندی در خصوص کارآفرینی در مناطق پیراشهری، نگرش چندبعدی است. در این دیدگاه، کارآفرینی، چارچوبی چندبعدی و پیچیده است که بر فرد، محیط، سازمان و فرایند پروژه اقتصادی تأکید می‌ورزد. عوامل مشخصی که با هر یک از این ابعاد در ارتباطند در جدول (۳) آمده است:

جدول ۳. عوامل مؤثر در نگرش چندبعدی کارآفرینی در پیراشهر

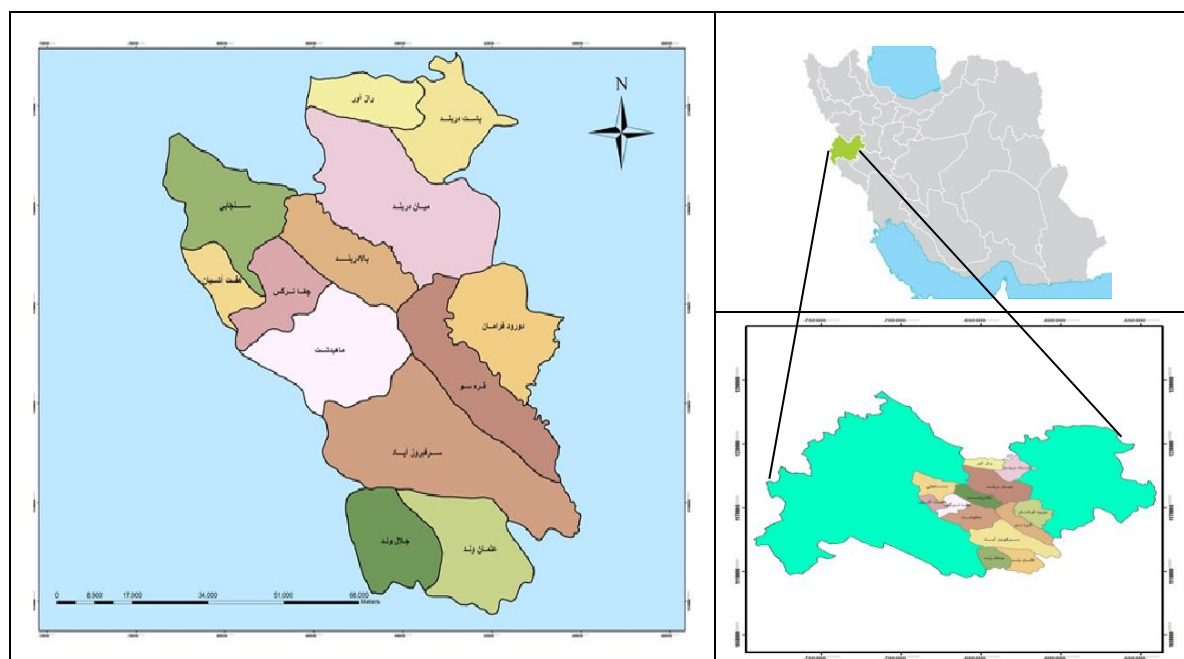
نگرش چندبعدی کارآفرینی	
عوامل فردی	
۱- نیاز به موفقیت (توفیق طلبی)	۲- محوریت کنترل (کنترل درونی)
۳- خطرپیشگی (ریسک‌پذیری)	۴- رضایت شغلی
۵- تجربه کاری قبلی	۶- والدین کارآفرین
۷- سن	۸- تحصیلات
عوامل محیطی	
۱- قابلیت دسترسی به سرمایه	۲- حضور کارآفرینان مجرب
۳- نیروی کار با مهارت فنی	۴- قابلیت دسترسی به حمایت‌کنندگان
۵- قابلیت دسترسی به مشتریان یا بازارهای جدید	۶- تأثیرات دولتی
۷- نزدیکی به دانشگاه	۸- قابلیت دسترسی به زمین یا امکانات
۹- قابلیت دسترسی به حمل‌ونقل	۱۰- طرز تلقی جمعیت
۱۱- قابلیت دسترسی سرویس‌های حمایت‌کننده	۱۲- شرایط زندگی
عوامل سازمانی	
۱- نوع شرکت	۲- محیط کارآفرینی
۳- شرکا	۴- متغیرهای
	تفاوت‌گذاری
	تمرکز
عوامل فرایندی	
۱- تشخیص فرصت تجاری	۲- انباشت منابع
۳- بازاریابی محصولات و خدمات	۴- تولید محصول
۵- ساخت یک سازمان	۶- پاسخدهی به دولت و جامعه

منبع: کوراتکو و هاجتس، ۲۰۰۴: ۶۶

در این جدول، تعامل چهار بعد اصلی فرایند کارآفرینی یا شروع یک پروژه اقتصادی جدید نشان داده شده است و متغیرهای بیشتری لیست شده است. این نوع فرایند، کارآفرینی را از یک مکتب قطعه‌قطعه شده اندیشه به یک نگرش فرایندی پویا و تعاملی سوق می‌دهد (کوراتکو و هاجتس، ۲۰۰۴: ۶۶ - ۶۵). که متغیرها و گویه‌های موردسنجش این تحقیق را تشکیل می‌دهند. روش گردآوری اطلاعات

به شیوه میدانی (پرسشنامه) بود؛ که روایی صوری آن مورد تأیید قرار گرفت و اعتبار و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برای متغیرهای محیط بیرونی و درونی کارآفرینی در فضای پیراشهری ۰/۷۲ بدست آمد که حاکی از مناسب بودن ابزار پژوهش بود. برای بررسی متغیرهای تحقیق از سؤالاتی در قالب طیف پنج‌قسمتی لیکرت استفاده شد و به آن‌ها نمراتی از ۱ تا ۵ (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) داده شد. بدین‌منظور در ابتدا ابعاد و مفاهیم تشخیص مناطق پیراشهری‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه مورد استنتاج قرار گرفته و با توجه به گونه‌شناسی مناطق پیراشهری تعیین می‌گردد. سپس برای تحلیل اثرات از آزمون‌های همبستگی، رگرسیون چندگانه در نرم‌افزار SPSS20 استفاده شد.

شهر کرمانشاه واقع در شرق استان و ارتفاع شهر از سطح دریا ۱۳۲۲ متر است (طرح مهندسیین مشاور، ۱۳۹۵: ۵) شکل (۳). در شمال شهر کرمانشاه سیستم کوهستانی گسترده‌ای وجود دارد که قریب ۲۰۰۰ کیلومترمربع مساحت دارد (ارتفاعات پراو) این محدوده با شیب عمومی بیش از ۵۰ درصد که اغلب دارای ارتفاعی بیش از ۲۰۰۰ متر نیز هست با تنگناهای زیست‌اقلیمی، دسترسی و غیره، کمترین مجالی برای استقرار مراکز جمعیتی در مقیاس شهر را در اختیار گذاشته است (همان منبع).

شکل ۳. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

۴ یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی: پدیده پیراشهری، نتیجه پیشروی شهرها به سوی محیط پیرامون خود است پیوستار پیشروی شهر تا جایی که میزان اثرگذاری شهر بر روستا و طبیعت کاسته و از آثارش شهری دیگر پدیدار شود، ادامه می‌یابد و محیطی به وجود می‌آید که به محل درهم آمیختن سیستم‌های شهر - روستا و طبیعت تبدیل می‌شود و پیراشهرنشینی را شکل می‌دهد که در آن روستاهای نواحی پیراشهری،

به تدریج ویژگی‌های شهری اختیار می‌کنند (کازمیان شیروان و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۸ به نقل از آشنایی، ۱۳۹۲). در جدول ۴ استنتاج‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از ابعاد، مفاهیم و گونه‌شناسی مناطق پیراشهری آمده است.

جدول ۴. ابعاد، مفاهیم تشخیصی و گونه‌شناسی مناطق پیراشهری و استنتاج‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه

ابعاد	مفاهیم نواحی پیراشهری
پیراشهر از منظر مکان	به‌عنوان لبه جغرافیایی شهر و محیط پیرامونی آن، فضای احاطه‌کننده گرداگرد شهر، نواحی دفع زباله و فاضلاب امکانات تفریحی و سرگرمی بزرگ‌مقیاس (باغ‌وحش یا شهربازی و برخی از فعالیت‌های کشاورزی) است
پیراشهر از منظر مفهوم	فضاهایی هستند که با رشد سریع اجتماعی، وابستگی متقابل بین منابع طبیعی، کشاورزی و فرایندهای شهری و وجود تضادهایی که بین نیاز به مسکن افراد کم‌درآمد و نیاز عمومی به حفظ محیط‌زیست، ایجاد شده‌اند.
پیراشهر از منظر نهادی	بسیار پیچیده، سردرگمی در توجیهات قانونی، مدیریت نواحی پیراشهری اغلب بدون هیچ هماهنگی مشخصی با ساختار مدیریت دولتی، تحت اداره بیش از یک حوزه مدیریتی هستند.
استنتاج کلی از این مفاهیم در خصوص شهرستان کرمانشاه	کارآفرینی‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، از منظر مکانی، فضای برخی کاربری‌هایی است که به علت فقدان فضای کافی در شهر کرمانشاه امکان استقرار ندارند مانند برخی فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی (همچون سایت‌های تولید کود ارگانیک، گل‌های شاخه بریده، تولید کشت‌های جدید بجای کشت‌های سنتی و غیره)، گردشگری و تفریحی. از منظر مفهوم با رشد سریع اجتماعی و اقتصادی همراه بوده است. از منظر نهادی، در حوزه‌های مدیریتی به دلیل وجود ذی‌نفعان رسمی و غیررسمی بسیار پیچیده و گاهی در سردرگمی است و همین پیچیدگی اغلب منجر به ناکامی فعالیت‌های اقتصادی این منطقه شده است.
گونه‌های مختلف کار آفرینی نواحی پیراشهری	تعریف
پیراشهری روستایی (مکان‌های روستایی با آگاهی و تفکر شهروندی)	اغلب کارآفرینان از نظر جغرافیایی، به مرکز شهر نزدیک نمی‌باشند و از شهر فاصله دارند؛ ولی نوعی از زندگی شهرنشینی را تجربه می‌کنند.
پیراشهر پراکنده	در نزدیکی شهر قرار دارد و به‌واسطه مهاجرت و هدف سکونت، دارای تنوع قومی بسیار و باورها و عقاید متنوع است.
پیراشهر زنجیره‌ای	یک فرایند مهاجرت اجدادی همچون: انتقال مکان جغرافیایی جمعیت یک روستا به محلی دیگر، مهاجرت‌های زنجیره‌ای قومی و خانوادگی است که دارای یکپارچگی قومی، باورها و عقاید است.
پیراشهر درجا (پیرامون شهری در موقعیت مناسب و در جایگاه خود)	نزدیک به مراکز شهری، منتج از توسعه شهری، متصل به نواحی شهری و شهرنشینی در مکان خود هستند. این مناطق، در نواحی جذب کامل در شهر قرار دارند.
پیراشهر جذب شده	گروه ساکنان قدیمی با جانشین‌های جدید جابجا می‌شوند، حفظ آرایش‌های نهادی مرسوم یا سنتی ساکنان اولیه صورت می‌گیرد.
استنتاج کلی از این گونه‌شناسی در شهرستان کرمانشاه	حوزه‌های کارآفرینی‌بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از نظر ساختاری - کالبدی در دسته پیراشهر روستایی (مکان‌های روستایی با آگاهی و تفکر شهروندی)، قرار می‌گیرند که به مرکز شهر نزدیک نیستند و از شهر فاصله (حد اکثر ۲۰ کیلومتر) دارند، ولی به دلیل حضور کارآفرینان و پیوستگی مکانی - فضایی با کلاتشهر کرمانشاه، دگرگونی‌هایی را سبب شده‌اند و نوعی از زندگی شهرنشینی را تجربه می‌کنند.

منبع: برگرفته از Narain & Nischal, 2007: Adel, 1999 به نقل از کازمیان شیروان، ۱۳۹۶: ۴۸، آشنایی، ۱۳۹۲ و

نگارنده، ۱۳۹۸

جدول ۵. خلاصه یافته‌های توصیفی کارآفرینی پیراشهری شهرستان کرمانشاه

ردیف	متغیرها		مقولات	فراوانی	درصد	میانگین	میان‌ه	مد	انحراف معیار	واریانس
	تعداد	جنسیت								
۱	کارآفرینان	مرد	۱۷	۴۴/۷	-	-	-	-	-	-
		زن	۲۱	۵۵/۳						
۲	سن	کمتر از ۳۰	۱۲	۳۱/۶	۴۱/۴۵	۴۲	۳۰	۱۲/۲۰۰	۱۴۸/۸۴۹	
		بین ۳۰ تا ۵۰	۲۰	۵۲/۶						
		بیش از ۵۰	۶	۱۵/۸						
۳	سطح تحصیلات	زیردیپلم	۱۴	۳۶/۸						
		دیپلم	۱۴	۳۶/۸						
		بالتر از دیپلم	۱۰	۲۶/۳						
۴	دهستان	بالادربند (سراب نیلوفر)	۲۵	۶۵/۸	فاصله از شهر (km)	۲۵-۱۰	-	-	-	-
		میان‌دربند (الهیاریخانی)	۱۳	۳۴/۲		۲۳-۱۵				
۵	جمعیت روستاهای پیراشهری	کمتر از ۲۰۰ نفر	۲۰	۵۲/۶	۲۳۶/۷۶	۱۶۷/۵۰	۱۰۰	۱۷۲/۱۲۶	/۲۱۳ ۲۹۶۲۷	
		بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ نفر	۱۲	۳۱/۶						
		بیش از ۴۰۰ نفر	۶	۱۵/۸						
۶	بعد خانوار در روستا	کمتر از ۲۰	۷	۱۴/۹	۵۷/۲۶	۳۷/۰۰	۳۰	۳۷/۲۷۴	۱۳۸۹/۳۳۴	
		بین ۲۰ تا ۱۰۰	۲۳	۴۹/۱						
		بیش از ۱۰۰	۸	۱۷/۰						
		بدون پاسخ	۹	۱۹/۱						
۷	نوع فعالیت کارگاه‌های کارآفرینی	کشاورزی	۹	۱۹/۱	۳/۹۵	۴	۷	۲/۴۲۷	۵/۸۸۹	
		باغبانی و گلخانه‌ای	۶	۱۲/۸						
		پرورش مرغ و ماکیان	۲	۴/۳						
		دامپروری	۷	۱۴/۹						
		صنایع دستی	۳	۶/۴						
		صنعت	۱۱	۲۳/۴						
۸	اندازه شرکت‌های کارآفرین (نفر)	کسب‌وکار خرد (کمتر از ۱۰)	۲۳	۴۸/۹	۵۲/۴۵	۸/۵۰	۴	۲۲۵/۲۲۴	/۹۳۰ ۵۰۷۲۵	
		کسب‌وکار کوچک (بین ۱۰ تا ۵۰)	۱۱	۲۳/۴						
		کسب‌وکار متوسط (از ۵۱ تا ۵۰۰)	۳	۶/۴						
		کسب‌وکار بزرگ (بیش از ۵۰۰)	۱	۲/۱						
۹	استفاده از وام و تسهیلات بانکی	وام گرفتم	۳۱	۶۶/۰	-	-	-	-	-	-
		وام نگرفتم	۷	۱۴/۹						
۱۰	چرخه عمر شرکت‌های کارآفرین (سال)	کمتر از ۵ (شرکت نوپا و پر ریسک)	۲۵	۵۳/۲	۵/۷۵	۴	۳	۵/۲۶۹	۲۷/۷۶۷	
		بین ۵ تا ۱۰ (شرکت در حال رشد با ریسک کمتر)	۹	۱۹/۱						
		بیش از ۱۰ (شرکت‌های بالغ با ریسک خیلی کمتر)	۴	۸/۵						

منبع: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۸

یافته‌های جدول (۵) نشان داد که بیش از ۵۰ درصد از کارآفرینان پیراشهری موفق را زنان تشکیل می‌دهند، میانگین سنی کارآفرینان پیراشهری ۴۱ سال بوده و حاکی از میان‌سال بودن آنان است. بیش از ۷۰ درصد از کارآفرینان تحصیلات دانشگاهی ندارند و فقط ۲۶ درصد آنان دارای تحصیلات دانشگاهی

بودند. بیشترین درصد کارآفرینان پیراشهری (بیش از ۶۵ درصد) در دهستان بالادربند جای گرفته‌اند. یافته‌های جدول (۱) حاکی از آن است که بیشترین درصد توزیع فعالیت‌های کارآفرینی پیراشهری در دهستان بالادربند به ترتیب با ۱۲/۸ و ۸/۵ درصد در روستاهای شاهینی و چقاقاسم بافاصله ۱۲ و ۱۰ کیلومتر از مرکز شهر و در دهستان میان‌دربند با ۸/۵ درصد در روستاهای توللی و احمدوند به ترتیب بافاصله‌های ۱۸ و ۲۰ کیلومتر از مرکز شهرستان واقع شده‌اند). بیش از ۵۰ درصد از جمعیت روستاهای کارآفرین کمتر از ۲۰۰ نفر بود. ۴۹ درصد از روستاهای کارآفرین دارای جمعیتی بین ۱۰۰-۲۰ نفر در سطح خانوار، نوع فعالیت ۲۳ درصد آنان از نوع صنعتی و اندازه شرکت ۴۸/۹ درصد آن‌ها از نوع کسب‌وکارهای خرد (کمتر از ۱۰ نفر شاغل) و چرخه عمر ۵۳/۲ درصد از این شرکت‌ها کمتر از ۵ سال (از نوع شرکت‌ها نوپا و پرریسک) بود. ۶۶ درصد آنان از مزایای وام کارآفرینی استفاده نکرده بودند.

یافته‌های استنباطی

همبستگی بین متغیرهای مستقل با توسعه فضاهای پیراشهری نشان داد که بین متغیرهای روحیه کارآفرینی فرد، فرآیند اقتصادی و محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا با توسعه فضاهای پیراشهری رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. فقط متغیر سازمان (دولت و نهادهای درگیر) رابطه معنی‌داری را نشان نداد. ماتریس همبستگی بین متغیرهای مستقل با متغیر توسعه فضاهای پیراشهری در جدول (۶) آمده است. وجود همبستگی قوی بین متغیرهای روحیه کارآفرینی فرد، فرآیند اقتصادی و محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا با توسعه فضاهای پیراشهری نشان می‌دهد که هرچقدر میزان روحیه کارآفرینی تولیدکنندگان و ریسک‌پذیری آن‌ها بالاتر باشد و فرآیند اقتصادی حاکم بر روستا (فضای حاکم بر تولید ثروت فردی و اجتماعی در روستا) و محیط (درونی و بیرونی) روستا مبین کارآفرینی باشد، احتمال توسعه فضاهای پیرامونی و رشد کلانشهر بیشتر می‌گردد. این نتایج با یافته‌های تحقیقات مارکلی و همکاران (۲۰۰۲)، ویلسون (۲۰۱۵)، مارکلی (۲۰۰۵)، حقیقی مطلق (۱۳۹۵) و ماتیباس و همکاران (۲۰۱۱) مطابقت دارد.

جدول ۶. نتایج تحلیل همبستگی بین متغیرهای تحقیق

متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	r ضریب همبستگی	P سطح معنی‌داری	نوع همبستگی
فرد کارآفرین	توسعه فضاهای پیراشهری	۰/۴۶۴**	۰/۰۰۳	پیرسون
فرآیند اقتصادی		۰/۷۲۸**	۰/۰۰۰	پیرسون
محیط (درونی و بیرونی) روستا		۰/۴۷۲**	۰/۰۰۳	پیرسون
سازمان (دولت و نهادهای درگیر)		۰/۲۹۲	۰/۰۷۶	پیرسون

منبع: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۸

در تحلیل رگرسیون، متغیر توسعه فضاهای پیراشهری به‌عنوان متغیر وابسته و روحیه کارآفرینی فرد، فرآیند اقتصادی و محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا به‌عنوان متغیرهای مستقل به شیوه اینتر وارد تحلیل شدند. با استفاده از جدول ۷ می‌توان بیان داشت که براساس ضریب تعیین تعدیل شده ۹۶ درصد تغییرات متغیر وابسته (توسعه فضاهای پیراشهری) به‌وسیله سه متغیر روحیه کارآفرینی فرد، فرآیند اقتصادی و محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا تبیین می‌شود و در معادله رگرسیون قرار می‌گیرند که مقدار آماره F برابر با ۲۷۲/۰۱۹ در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار شد که حاکی از معنی‌دار بودن رگرسیون می‌باشد. این وضعیت نشان می‌دهد هر سه متغیر تأثیرات زیادی را بر میزان توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه داشته است. جدول (۷) نیز بیانگر آن است که متغیرهای مستقل در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار می‌باشند. با مقایسه ضرایب استاندارد بتا می‌توان به اهمیت و نقش هر یک از متغیرهای مستقل در پیشگویی متغیر وابسته پی برد. در این معادله، ضرایب بتا نشان دادند که در بین متغیرهای مستقل وارد شده به معادله رگرسیون، سهم متغیر محیط (بیرونی و درونی) حاکم بر روستا در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته بیشتر از سایر متغیرهای مستقل است، این نتایج با یافته‌های حقیقی مطلق (۱۳۹۵) و ماتياس و همکاران (۲۰۱۱) تطابق دارد. بنابراین، طبق یافته‌ها نیروهای محیط درونی روستا (فرهنگ روستا، ساختار فضایی روستا، ساختار منابع طبیعی و اکولوژیک روستا) و همچنین متغیرهای محیط بیرونی همچون نیروهای اقتصادی (دسترسی به منابع مالی، دسترسی به مشتریان بازارهای جدید، رقابت در میان رقبای موجود، فشار ناشی از محصولات جایگزین)، نیروهای سیاسی/ قانونی (دسترسی به زمین و تسهیلات، دستیابی به خدمات پشتیبانی، دسترسی به حمل‌ونقل، دسترسی به سرمایه)، نیروهای اجتماعی (درصد مهاجرت از روستا به شهر شرایط زنگی، موانع ورود نوآوری به روستا، ذهنیت اهالی منطقه)، نیروهای فناوری (نزدیکی به دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، نزدیکی به مراکز صنعتی (کارخانه، سیلوها و...))، حضور کارآفرینان مجرب، نیروهای کار ماهر فنی در خانواده) بیشترین تأثیر را بر توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه دارند.

جدول ۶. ضرایب متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر میزان توسعه فضاهای پیراشهری

متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده (R ² Adj)
کارآفرینی روستایی (فرد، فرآیند اقتصادی و محیط)	۰/۹۸۰	۰/۹۶۰	۰/۹۵۶

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جدول ۷. متغیرهای مؤثر بر اساس میزان توسعه فضاهای پیراشهری بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون

متغیرهای مستقل	B	Std. Error	Beta	T	P
مقدار ثابت	۱۱/۷۶۹	۱۰/۹۸۳	-	۱/۰۷۲	۰/۲۹۱
روحیه فرد کارآفرین	۱/۱۲۱	۰/۰۹۲	۰/۴۱۷	۱۲/۱۵۲	۰/۰۰
فرآیند اقتصادی	۱/۰۳۴	۰/۰۴۸	۰/۷۳۳	۲۱/۳۳۹	۰/۰۰
محیط (درونی و بیرونی) حاکم بر روستا	۰/۹۳۱	۰/۰۶۵	۰/۴۹۲	۱۴/۳۲۱	۰/۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۸

(۵) نتیجه‌گیری

در این مقاله، به بررسی اثرات کارآفرینی روستایی در توسعه فضاهای پیراشهری شهرستان کرمانشاه پرداخته شد. براساس یافته‌های تحقیق، حوزه‌های کارآفرینی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از نظر ساختاری - کالبدی در دسته پیراشهر روستایی (مکان‌های روستایی با آگاهی و تفکر شهروندی)، قرار می‌گیرند که به مرکز شهر نزدیک نیستند و از شهر فاصله (حداکثر ۲۰ کیلومتر) دارند، ولی به دلیل حضور کارآفرینان و پیوستگی مکانی - فضایی با کلانشهر کرمانشاه، دگرگونی‌هایی را سبب شده‌اند و نوعی از زندگی شهرنشینی را تجربه می‌کنند این یافته‌ها با نتایج سترثویت و تاکولی (۲۰۰۳)، برخی نتایج طالبی و همکاران (۱۳۹۸) و فصیحی (۱۳۹۷) تطابق دارد که نشان دادند شکل‌گیری بنگاه‌های اقتصادی خرد و بازتاب‌پذیری و نقش‌پذیری کارآفرینان در جریان‌های توسعه‌ای نواحی پیرامون شهرهای بزرگ، می‌تواند دگرگونی‌های مکانی - فضایی را سبب شده و در توسعه کلانشهر نقش قابل توجهی داشته باشد.

همبستگی زیادی بین متغیرهای روحیه کارآفرینی، فرآیند اقتصادی و محیط روستا با توسعه فضاهای پیراشهری وجود دارد که نشان‌دهنده اهمیت و نقش برجسته این متغیرها در توسعه فضاهای پیراشهری است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که متغیرهای روحیه کارآفرینی، فرآیند اقتصادی و محیط روستا، تأثیرات زیادی بر توسعه فضاهای پیراشهری داشته و توانایی تبیین ۹۶ درصد از تغییرات متغیر توسعه فضاهای پیراشهری را دارند. براساس نتایج تحقیق می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه داد:

از آنجایی که در این پژوهش از میان ابعاد چندگانه کارآفرینی متغیر محیط درونی و بیرونی حاکم بر فضای روستا مهم‌ترین متغیر در توسعه فضاهای پیراشهری شناسایی شد، به‌طوری‌که، نقش‌پذیری کارآفرینان از محیط پیرامونی را شامل جریان‌ها و فضاهای پیرامونی حاکم بر کارآفرینی نظیر افراد، تجربیات، نیروهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فناوری و تعاملات سازنده مرتبط بین فرد کارآفرین و محیط پیرامونی آن‌ها تعریف می‌شود، می‌توان نتیجه گرفت که عناصر بیرونی بر روی کارآفرین و شخصیت او تأثیر می‌گذارند و در برخی موارد شرایط ایده‌آلی را ایجاد می‌کنند که در آن شرایط، فرد کارآفرین می‌تواند فرصت‌ها را کشف کرده و از آن بهره‌برد. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد، برای کنترل جریان‌ها و نیروهای (اقتصادی، اجتماعی، فناوری و سیاسی) که از محیط بیرونی روستاها بر کارآفرینان و

کسب‌وکار آن‌ها در گذر زمان وارد می‌گردد به رشد کسب‌وکارهای خرد و متوسط در منطقه اهمیت داده شود. چراکه از ویژگی‌های بارز کسب‌وکارهای خرد علاوه برداشتن تعداد کارکن کمتر از ۱۰ نفر و داشتن سرمایه تولید کمتر، افزایش رقابت و مشارکت در منطقه را به دنبال دارد. برای رشد و تداوم این نوع کسب‌وکارها که در شرایط بحران‌های اقتصادی و سیاسی کمتر مورد آسیب قرار می‌گیرند، نیاز به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هماهنگی دولت در کنار گسترش نهادهای مدنی و انجمن‌های کارآفرینان روستایی لازم به نظر می‌رسد.

در این پژوهش متغیر روحیه کارآفرینی فرد، فرآیند اقتصادی در روستاها دیگر متغیرهایی بودند که در توسعه فضاهای پیراشهری تأثیر عمیقی داشتند. پیشنهاد می‌گردد که به تشکیل تیم‌های نوآوری و گروه‌های کاری برای پیگیری ایده‌های جدید، و حمایت از کارآفرینان روستایی، نوآوران اجتماعی، صاحبان کسب‌وکارهای خرد و متوسط و صاحبان فکر و اندیشه در حوزه‌های کارآفرینی روستایی توجه ویژه‌ای گردد.

تشکر و قدردانی

مقاله حاضر بخشی از نتایج طرح پژوهشی درون دانشگاهی، دانشگاه لرستان با کد ۹۹۱۰۳۳۳۹۹ و عنوان "تبیین اثرات کارآفرینی پیراشهری در توسعه شهرستان کرمانشاه" است.

۶ منابع

- آشنایی، تکتیم (۱۳۹۲). تحلیل پیامدهای سیاست‌های هدایت و کنترل رشد پیراشهرنشینی در هاله کلان‌شهر، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- افراخته، حسن؛ مرادی، حوریه (۱۳۹۵). مبانی کارآفرینی. اصفهان، انتشارات شاخص پژوه (سیدآقا)، چاپ اول، ۱۲۶ ص.
- امینی، سماء، بیژن رحمانی و بتول مجیدی خامنه (۱۳۹۶). پیامدهای اقتصادی تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری مورد: روستاهای دهستان جی در شهرستان اصفهان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۶، شماره ۲۰، صص ۴۰-۱۷.
- ایمنی، سیاوش (۱۳۸۷). کارآفرینی راهبردی نو در توسعه روستایی، نظام جامع اطلاع‌رسانی اشتغال، سازمان تجاری‌سازی فناوری و اشتغال دانش‌آموختگان، قابل‌دسترس در: http://jobportal.ir/S2/Default.aspx?ID=15_1_2225
- حسینی حاصل، صدیقه (۱۳۸۸). بررسی تطبیقی روند تحولات کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر تهران پس از انقلاب. تهران، رساله دکتری دانشگاه شهید بهشتی.

- حقیقی مطلق، زهرا. (۱۳۹۷). "دگرگونی‌های ساختاری - کارکردی سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری با تأکید بر پدیده خزش شهری". پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی.
- خرم‌بخت، احمدعلی. (۱۳۹۶). "تعیین راهبردهای توسعه کارآفرینی در روستاهای پیراشهری: مطالعه موردی روستاهای پیرامون شهر لار". فصلنامه روستا و توسعه. سال ۲۰، شماره ۳، صص ۸۳-۶۵.
- رحمانی، بیژن، شفیعی ثابت، و یعقوب مزارزهی (۱۳۹۸). نقش جریان‌های فضایی در تحولات اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی مورد: روستاهای پیرامونی شهر زاهدان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. سال هفتم. شماره دوم (پیاپی ۲۴). صص ۱۲۶-۱۰۷.
- فصیحی، حبیب‌اله. (۱۳۹۷). "تحلیل نقش کلان شهرها در ساختار اقتصادی روستاهای پیراشهری مورد: روستای گلحصار در شهرستان ری". فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. سال هشتم. شماره سوم (پیاپی ۲۹). صص ۵۰-۳۳.
- فلاح حقیقی، نگین (۱۳۹۶). هرم توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس اصول سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد چهارم، شماره اول، صص ۱۳۱-۱۱۵.
- کاظمیان شیروان، غلامرضا، محمود ضیایی، مقصود امیری، و حسین مرادی (۱۳۹۶). بررسی استقرار خرده نظام مدیریت مناطق شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلانشهر تهران). فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۵ (۲)، پیاپی ۱۸، صص ۵۶-۴۱.
- فال سلیمان، محمود؛ حوریه مرادی، محمد حجی‌پور و عاطفه احمدی (۱۳۹۳). واکاوی و تحلیل قابلیت‌های اقتصادی - فضایی لازم برای رشد کارآفرینی در استان کرمانشاه. کنفرانس بین‌المللی توسعه و تعالی کسب‌وکار، تهران، ۲۶ آذرماه ۱۳۹۳. ص ۱۲۴.
- طالشی، مصطفی، فرهاد عزیزپور و غلام دولتی (۱۳۹۸). تحلیل اثر جریان‌های فضایی در تحولات کالبدی - فضایی روستاهای پیراشهری (مورد: سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر کرج). مسکن و محیط روستا، شماره ۱۶۶، صص ۹۴-۷۹.
- مرادی، حوریه (۱۳۹۸). تحلیل زمینه‌های کارآفرینی در توسعه فضاهای پیراشهری مورد: شهرستان کرمانشاه. دو فصلنامه توسعه فضاهای پیراشهری، سال اول، شماره دوم (پیاپی ۲). صص ۱۵۰-۱۳۷.
- Acs, Z.J. and C. Armington, (2011). **Entrepreneurship, Geography, and American Economic Growth**. Cambridge University Press.
- Adell, G. (1999). **Theories and models of the peri-urban interface: a changing conceptual landscape**, Strategic Environmental Planning and Management for the Peri-Urban Interface, Research Project, Development Planning Unit (DPU) University College London
- Amoateng, P., Cobbinah, P. B., & Owusu-Adade, K. (2013). **Managing physical development in peri-urban areas of-Kumasi, Ghana: A case of Abuakwa** Journal of Urban and Environmental Engineering (JUEE), 7(1)
- Kirzner, I.M., (1997). **Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process: An Austrian Approach**. Journal of Economic Literature. 35(1): p. 60-85.

- Kuratko, D., Hajets .2004. **The emergence of entrepreneurship education: development, trends and challenges**. Entrepreneurship: Theory and Practice.
- Mackeever, E., Jack, S., Anderson, A., 2014. **Embedded entrepreneurship in the creative reconstruction of place**. J. Bus. Ventur. (in press).
- Matias, A., Nijkam, P., and Sarmento, M. (eds.) (2011). **Tourism Economics Impact Analysis**, Springer, Lisboa.
- Markley. D. M.; 2005. "**local Strategies for Responding to Rural Restructuring: The Role of Entrepreneurship**"; Globalization and Restructuring in Rural America Conference ERS-USDA June 6, 2005 Washington. D.C.
- Markley, Deborah M. 2002. "**Entrepreneurship in Rural America; Prepared for the NCSL Rural Development Task Force**"; Center for Rural Entrepreneurship.
- Muller, S. 2013. "**ENTREPRENEURSHIP AND REGIONAL DEVELOPMENT: ON THE INTERPLAY BETWEEN AGENCY AND CONTEXT**". A PhD thesis submitted to Business and Social Sciences, Aarhus University. P, 220.
- Narain, V., & Nischal, S. (2007). **The periurban interface in Shahpur Khurd and Karnera, India**. *Environment and Urbanization*, 19(1), 261-273
- Satterthwaite, D., & Tacoli, C. (2003). **The urban part of rural development: the role of small and intermediate urban centres in rural and regional development and poverty reduction** (No. 9). IIED
- Schumpeter, J.A., (1947). **The Creative Response in Economic History**. The Journal of Economic History. 7(2): p. 149-159.
- Schumpeter, J.A., (2002). **The Economy as a Whole: Seventh Chapter of The Theory of Economic Development**. Industry and Innovation. 9(1/2): p. 93-145.
- Turek Rahoveanu, A., and Turek Rahoveanu, M.M. 2013. **Socio-economic development prospects of rural areas in the context of application of leader program in Romania**. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, 13(4): 295-302.
- Wilson, R. (2015). **Indigenous land management in urban and peri-urban landscapes**. Hons thesis., University of the Sunshine Coast.